

Rekenen met de Toekomst Een lokaal klimaatfonds voor een duurzame wereld

Klimaatverbond
Nederland

Doel

Verkenning en ontwikkeling van een lokaal/mondiaal klimaatfonds dat we creëren door verschuiving van besteding van middelen met als resultaat de versnelling van de uitvoering lokaal klimaatbeleid en versterken bewustwording urgentie aanpak klimaatcrisis binnen de gemeente en met haar maatschappelijke partners.

Achtergrond

De klimaatcrisis kent een aantal wezenlijke facetten:

- Het is bij uitstek mondiaal: Effecten, beleid en maatregelen hebben vaak een mondiaal karakter;
- Het is bij uitstek lokaal: Het gaat over het eigen huishouden, de straat, buurt, vaak vooral lokaal;
- Het gaat over [rijk en arm](#), in Nederland, maar ook tussen Noord en Zuid op mondiaal niveau. Denk aan energiearmoede en mogelijkheden om je huis te verduurzamen. Maar natuurlijk ook aan de veel grotere impact van klimaatverandering op arme delen van de wereldbevolking en inheemse volken en de enorme ongelijkheid in uitstoot van broeikasgassen tussen Noord en Zuid;
- De crisis stijgt razendsnel op de maatschappelijke en bestuurlijke ladder van aandacht. Naast de crisis in biodiversiteit wordt het wel gezien als de grootste maatschappelijke crisis die onze samenleving bedreigt. De komende jaren neemt die aandacht nog snel toe;
- Het is een thematiek die op de duurzame ontwikkelingsdoelen ([SDG's](#)) van grote impact is: van schoon drinkwater, gezondheidszorg, armoede tot veiligheid en biodiversiteit. De klimaatcrisis raakt alle SDG's.

Vrijwel alle Nederlandse gemeenten, zeer veel organisaties en instellingen, kopen groene elektriciteit en klimaatgecompenseerd gas in ten behoeve van de eigen energievoorziening. Via de daaraan gekoppelde garanties van oorsprong en CO₂-credits betalen gemeenten, via hun energierekening, een substantieel bedrag voor het 'vergroenen' van hun energievoorziening. Dat bedrag kan anders en effectiever besteed worden via een lokaal/mondiaal Klimaatfonds.

Gemeenten zijn regisseurs in het lokale klimaatbeleid

Gemeenten staan, met hun stakeholders als energiecoöperaties, woningcorporaties, buurtorganisaties, netbeheerders, bedrijfsleven voor een immense lokale opgave: verduurzamen wijken, verduurzamen lokale en regionale energievoorziening, inzetten op aanpassing aan klimaatverandering. Ze hebben veelal de regie op deze complexe processen.

Daarin balanceren de gemeenten tussen de urgentie, draagvlak en uitvoerbaarheid. Dit doen ze met minimale capaciteit, zich bewegend in een maatschappelijke verandering die qua omvang en snelheid ongekend is.

Verbindt klimaat (SDG 13) en internationaal partnerschap (SDG 17)

Met dit programma pakken de Nederlandse SDG-gemeenten de uitdaging van de samenhangende thema's klimaat en internationale samenwerking op. Ze geven vorm aan programma dat zowel lokaal als internationaal met concrete partijen in het zuiden stevig rendement zal geven. Het gaat daarbij om een realistische, renderende aanpak die budgetneutraal uitgevoerd kan worden. Daartoe werken initiërende partijen gemeente Ede, VNG-campagne Gemeenten4GlobalGoals een concreet voorstel uit. Dit voorstel wordt met 10 a 15 SDG gemeenten ontwikkeld en per gemeente uitgewerkt om vervolgens te worden uitgevoerd en opgeschaald. Dit gebeurt onder leiding van een ambtelijke en bestuurlijke werkgroep van betrokken gemeenten en VNG International.

Fasering

1. Vooronderzoek: Inventariseren en beoordelen mogelijkheden, wenselijke opties, mogelijk tijdspad, perspectief regionale samenwerking. Op basis van het vooronderzoek kan een go/nog go naar ontwerp plaatsvinden;
2. Ontwerpfase: Betrokken gemeenten investeren in een ontwerp dat rendeert, dat past bij de capaciteitsvraag van elke gemeente en kostenneutraal kan worden uitgevoerd op basis van het vooronderzoek;
3. Naar uitvoering: Op basis van het plan van aanpak uitvoering geven per gemeente/regio. Dat vraagt bijvoorbeeld ontzorging besluitvorming, inrichting lokaal klimaatfonds, betrokkenheid maatschappelijke partners, uitvoeringsplan opstellen;
4. Naar opschaling: Op basis van de ervaringen meer gemeenten betrekken en binnen gemeenten meer maatschappelijke partners betrekken.

Vragen in het vooronderzoek

In het vooronderzoek, uitgevoerd door Klimaatverbond Nederland, worden de volgende elementen onderzocht, gerapporteerd en besproken met de gemeenten. Dit gebeurt per gemeente specifiek in afstemming, zodat de belangrijkste vragen van de gemeente goed beantwoord worden.

- Welke mogelijkheden bestaan per gemeente of in de regio voor inrichten lokaal klimaatfonds gefinancierd uit andere besteding middelen groene energie. Daarbij wordt o.a. gekeken naar inkoop elektriciteit en groen gas, regionale afspraken hieromtrent en noodzakelijke besluitvorming hierover;
- Wat zijn, per gemeente/regio, de opties voor het versnellen de lokale en duurzame energievoorziening in lokaal eigendom en beheer, o.a. ten behoeve van het dekken van de energievraag van de gemeente. Daarbij wordt ook gekeken naar mogelijkheden om hier met lokale partners (zoals energiecoöperaties) concrete afspraken over te maken;
- Welke andere wensen bestaan er t.a.v. het stimuleren van innovatie op duurzaamheid, specifiek gekoppeld aan CO₂-neutrale bedrijfsvoering van de gemeente(n);
- Welke wensen en mogelijkheden zijn er t.a.v. het stimuleren en faciliteren van concrete Noord/Zuid verbinding met gemeenten en NGO's op thema duurzaamheid/klimaat. Waarbij onderzocht wordt welke bestaande relaties hierin een plek kunnen krijgen, in hoeverre andere relaties (zoals met de COICA) een waardevolle plek kunnen krijgen en welke wensen en mogelijkheden er zijn in relatie tot capaciteitsopbouw/kennisdeling (VNG International);

- Analyseren welke mogelijkheden er zijn voor het verbreden van deze aanpak met andere grote partners in de gemeenten. Daarbij kan gedacht worden aan onderwijs/onderzoeksinstituten, gezondheidsinstellingen als ziekenhuizen en bedrijfsleven;
- Analyseren van de mogelijkheden/wensen bij deelnemende gemeenten om elkaar te helpen met kennis, ervaring en instrumentarium. Daarbij kan ook breder gekeken worden naar bv de CO₂-voetafdruk vanuit bedrijfsvoering, communicatie, governance, duurzame energie inkoop. Hier is ook de relatie met de SDG's en Klimaatverbond Nederland netwerk goed te leggen. Kernvraag hier is hoe deze relaties concreet productief gemaakt kunnen worden voor de agenda('s) van betrokken gemeenten.

Op basis van het vooronderzoek kan invulling gegeven worden aan het vormgeven van fase 2: het concrete ontwerp en fase 3 naar uitvoering.

Planning

	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec
Werving gemeenter								
Eerste webinar								
Start stuurgroep/werkgroep								
Uitvoering onderzoek								
Rapportage								
Besluit vervolg								

Uitvoering

Het vooronderzoek wordt uitgevoerd door Thijs de la Court, senior beleidsmedewerker van Klimaatverbond Nederland met administratieve/organisatorische ondersteuning van Dieuwertje Walch, junior beleidsmedewerker van Klimaatverbond Nederland. Voor de webinars ten behoeve van uitwisseling tussen de gemeenten wordt Judith van de Geer, senior beleidsmedewerker van Klimaatverbond Nederland ingeschakeld.

Het vooronderzoek omvat:

- Per gemeente vier a vijf interviews met betrokken ambtenaren, bestuurder en potentiële maatschappelijke partner (zoals de energiecoöperatie), een analyse van inkoop energie (mogelijk ook op regionaal niveau), mogelijkheden timing en volume lokaal klimaatfonds, verkenning potentiële lokale partners en verkenning opties/wensen internationale samenwerking. Vervolgens eindrapportage: 34 uur/gemeente.
- Mét de gemeenten wordt, op basis van de uitkomsten van het vooronderzoek en ten behoeve van kennisdeling (o.a. over vulling klimaatfonds, mogelijkheden lokale inkoop duurzame energie en opties internationale samenwerking) een drietal webinars georganiseerd. De slotconclusies worden in een breder (vrij toegankelijk) webinar gedeeld: 45 uur.
- Ten behoeve van afstemming, kennisdeling en planning wordt een stuurgroep en ambtelijke werkgroep ingesteld met een aantal trekkers van dit programma. Via de stuurgroep vindt ook de afstemming met de VNG-campagne Gemeenten4GlobalGoals en het bestuur van Klimaatverbond Nederland plaats en wordt eindrapportage en de vervolgstappen (naar concretisering en uitvoering) begeleid: 45 uur.

Kosten worden omgeslagen per gemeente. Klimaatverbond Nederland rekt in dit geval een gemiddeld uurtarief van 105 Euro/uur (excl). We gaan hier uit van een deelname van 15 gemeenten.

Budget

Op basis van urenbegroting komen kosten per gemeente neer op:

Ureninzet/gemeente: 34

Totaal ureninzet algemeen: $90/15=6$

Totaal: 40 uren / 4200 Euro (excl. BTW)

Verwachte tijdsbesteding van gemeenten 2021: max 20 uur/gemeente voor dit vooronderzoek

Bijlage 1: De kern van de aanpak: andere besteding van middelen voor groene energie
Bijlage 2: Vragen bij huidige vergroening inkoop elektriciteit en gas

Contactgegevens:

Klimaatverbond Nederland
Thijs de la Court
t.delacourt@klimaatverbond.nl
06-51786452

Bijlage 1. De kern van de aanpak: andere besteding van middelen voor groene energie

Gemeenten en vele organisaties en bedrijven betalen extra voor de inkoop van groene energie. Dat is nu veelal vanzelfsprekend en wordt door maatschappelijke organisaties (zoals de World Information Service on Energy) ook nauw gevolgd. Er is veel draagvlak bij o.a. de gemeenteraden om deze voorbeeldrol te nemen. Het gaat daarbij om substantiële geldstromen. Zo geven Ede, Wageningen en Barneveld (gezamenlijk ruim 200.000 inwoners) voor verlichting, verwarming en andere toepassingen ruim 165.000 Euro/jaar uit aan garanties van oorsprong (groene elektriciteit) en klimaatcompensatie (gecompenseerd aardgas). De betrokken gemeenten hebben gegronde vragen bij de effectiviteit van die besteding. Elektriciteit wordt 'groen' middels inkoop van Garanties van Oorsprong (GvO's) waarmee bewezen wordt dat voor elke gebruikte kWh eenzelfde hoeveelheid is opgewekt via bijvoorbeeld zon, wind, biomassa of waterkracht. Voor de inzet van aardgas wordt de CO₂-uitstoot gecompenseerd, bijvoorbeeld via de aanplant van bomen. Ook daar betaalt de gemeente voor. De betrokken gemeenten argumenteren dat in de handel van Garanties van Oorsprong speculatie plaats vindt en dat de rekening die de gemeente betaalt daardoor minder effectief besteed wordt aan duurzame opwekking van elektriciteit dan mogelijk is. Daarnaast zijn er twijfels aangaande de effectiviteit en legitimiteit van veel CO₂-compensatieprojecten (zie bijlage). Ook dit aspect zal betrokken worden bij de alternatieve fondsvorming. De gemeenten verwachten dat ze dit bedrag zelf beter, met groter effect op duurzaamheid, kunnen besteden en daarmee versneld hun energievoorziening kunnen verduurzamen.

Regionaal energiefonds

Wageningen, Ede en Barneveld (de WEB-gemeenten) beginnen met het storten van het bedrag dat zij eerder met de aankoop van GvO's kwijt zijn in het [Fonds EnergieWEB](#). Daarmee investeren ze vervolgens in de ontwikkeling van lokale duurzame energieprojecten die gericht zijn op deelname van inwoners en lokale bedrijven. De energie die door deze projecten wordt opgewekt, gebruiken de drie gemeenten zelf voor hun eigen energievoorziening. Ook de bedragen die nu worden besteed aan CO₂-gecompenseerd gas zullen hierbij betrokken worden.

Wethouders van de drie gemeenten zijn enthousiast over deze regeling. Zo vertelde wethouder Geert Ritsema van gemeente Ede namens de andere twee wethouders: "zo stimuleren we verduurzaming op lokaal niveau én blijven de opbrengsten binnen onze regio. Ook kunnen we als gemeenten nu eisen stellen aan wat er met de opbrengsten van energieprojecten gebeurt. Het is goed dat de winst van duurzame energie initiatieven bij de eigen inwoners terecht komt." De contacten met de lokale energiecoöperatie worden nu gelegd om gezamenlijk invulling te geven aan de uitwerking.

Gemeenten Ede, Wageningen en Barneveld starten met deze aanpak. Mogelijk kunnen op termijn ook lokale bedrijven en organisaties en buurgemeenten hun energievraag inbrengen. En zo aansluiten bij dit nieuwe systeem. Daarnaast zullen de betrokken gemeenten ook in hun regio en daarbuiten deze aanpak uitdragen.

Internationale Samenwerking

Naast het versterken van lokaal klimaatbeleid (SDG 13) is ook het internationaal partnerschap (SDG 17) een belangrijk element van dit programma. In de [toelichting op SDG 17](#) wordt gesteld: "Een succesvolle agenda voor duurzame ontwikkeling vereist

partnerschappen tussen regeringen, het bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld. Gezamenlijke principes en waarden, een gedeelde visie en gedeelde doelen zijn nodig op mondiaal, regionaal, nationaal en lokaal niveau.”

De betrokken gemeenten stellen vast welk deel van het klimaatfonds wordt ingezet voor internationaal partnerschap. Het aandeel dat eerder naar klimaatcompensatie ging kan mogelijk een maatstaf zijn. Dan gaat het om ongeveer 10 a 15% van het klimaatfonds. Door met meerdere gemeenten én met partners binnen de gemeenten deze internationale samenwerking gezamenlijk vorm te geven kan uitwerking gegeven worden aan een meerjarige, duurzame en wederkerige relatie met één of enkele partners in het Zuiden. Bijvoorbeeld het netwerk van Inheemse Volkeren uit de Amazone regio (COICA) dat zich vele decennia inzet voor bescherming van het regenwoud en rechten van de inheemse bevolking en actief is op het thema van klimaatverandering. Klimaatverbond Nederland en OxfamNovib onderhouden een langjarige relatie met deze organisatie en haar leden. Daarnaast is het ook mogelijk capaciteitsopbouw en governance op het vlak van gemeentelijke samenwerking te faciliteren en aansluiting te vinden bij programma's die o.a. door VNG International op dit vlak worden georganiseerd.

De uitwerking van dit werkveld richt zich op het ontwikkelen van een langjarige relatie 'van betekenis'. Daarbij gaat het om wederkerigheid én het versterken (bij alle betrokken partners) van gevoel van urgentie en inzicht in en draagvlak voor concrete maatregelen. Ook bewustzijn over urgentie, verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid zullen in deze uitwisseling een rol spelen waarbij positieve en constructieve samenwerking leidt tot rendement in uitvoering (zowel bij de Nederlandse gemeenten en hun partners als in het 'zuiden').

Bijlage 2. Vragen bij huidige vergroening inkoop elektriciteit en gas

- Groene elektriciteit wordt 'groen' gemaakt via de aankoop van garanties van oorsprong (GvO's). De GvO's worden geleverd vanuit organisaties die levering van elektriciteit (per Mwh) registreren en certificeren. In Nederland wordt dat gedaan door CertiQ. GvO's zijn vrij verhandelbaar. In de meeste gevallen koopt een gemeente (vaak via een handelaar en in een regio) elektriciteit die ze via de separate inkoop van GvO's laat vergroenen. Zo wordt elk Mwh elektriciteit voorzien van een garantie van oorsprong duurzame elektriciteit. De prijs van GvO's is sterk schommelend maar stijgt naarmate consumenten (dus ook gemeenten) hogere eisen stellen. Dan kan het gaan om duurzame opwekking uit Nederland en/of duurzame opwekking via zonne- of windinstallaties. Hoe hoger de eisen, hoe duurder de garantie van oorsprong. Tegelijk wordt met de GvO's gespeculeerd, ook op de beurs. Handelaren kunnen, op basis van groei van productie (wind en zon) of vraag gaan handelen, speculeren en zelfs specifieke producten gaan ontwikkelen om het hoogste financiële rendement uit GvO's te halen. GvO's kunnen gespaard en bewaard worden. De prijs kan zo kunstmatig hoog worden gebracht om in tijden van schaarste rendement op te gaan leveren. Op die manier is de huidige betaling van 10 Euro/Mwh (een relatief hoge prijs) voor lokaal geproduceerde elektriciteit uit zon en/of wind lastig te traceren naar een rendement voor degene die het risico heeft genomen voor de leverantie van die zonne- of windenergie. In toenemende mate gaat een deel van het rendement naar de handelaren/speculanten in GvO's. Voor de investeringen in duurzame energie vormen de inkomsten via GvO's een beperkte bijdrage, zoals Klimaatverbond Nederland door CE Delft heeft laten [onderzoeken](#). Deze samenloop van argumenten was voor Ede, Wageningen en Barneveld rede om naar een meer renderend alternatief te kijken. Eén van de organisaties die zich al zeer lang met groene energie in Nederland bezig houdt, WISE, oordeelt positief over dit initiatief.
- Klimaatgecompenseerd aardgas is aardgas waarvoor CO₂-credits zijn gekocht. Sommige partijen noemen het bos-gecompenseerd gas. Per ton geproduceerde CO₂ wordt geld apart gezet waarmee organisaties claimen, bijvoorbeeld via bosbouw, een ton CO₂ uit de atmosfeer op te nemen. Daarmee wordt de claim neergezet dat de uitstoot van de broeikasgassen direct via opname door de bossen teniet wordt gedaan. Hoewel er uitgebreide certificeringssystemen bestaan wordt deze redenatie breed [bekritiseerd](#). Enerzijds vanuit de redenatie dat bosaanplant 'business-as-usual' zou moeten zijn en daarmee niet 'additioneel' is, dus geen *extra* CO₂-rendement op levert. Organisaties in derde wereldlanden, zoals het Amazone netwerk van inheemse volkeren COICA, [bekritisieren](#) klimaatcompensatie ook sterk. Onder andere omdat voor het behoud van het regenwoud vooral de illegale houtkap en grootschalige veeteelt aangepakt moeten worden. De grondrechten van inheemse volkeren zijn ook een cruciaal element in de bescherming van de belangrijkste bosgebieden van deze wereld. Het compenseren van emissies via bosaanplant helpt niet, is hun conclusie. Daarnaast vinden veel partners uit derde wereldlanden dat de rijke landen vooral hun eigen problematiek moeten aanpakken en niet, via gestelde voorwaarden onder de certificering van deze aanpak, het recht heeft om in derde wereldlanden met een lage uitstoot ontwikkelingsdoelen op te leggen. Ook de Wereldbank geeft in haar eigen rapport '[State and Trends of Carbon Pricing 2020](#)' aan dat CO₂-compensatie in veel gevallen beperkte netto impact heeft.